



Kemeré Duzgı / Düzgün Baba

Dr. Ahmet Kerim Gültekin

<https://orcid.org/0000-0002-7169-7568> & ahmetkerim78@gmail.com

Yayınlanma Tarihi:

İndirilme Tarihi:

17.10.2026

Önerilen Atıf: Gültekin, Ahmet Kerim (2026). Kemeré Duzgı / Düzgün Baba. Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607. <https://doi.org/10.68413/alevian-siklopedisi.7fhvn> (Erişim Tarihi: 17.10.2026)

Alevi Ansiklopedisi,
Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID

lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink id.zdb-services.de/resource/organisation/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143
Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet

Bu maddede Kemeré Duzgı'nın, yaygın adıyla Düzgün Baba'nın, Dersim'in kutsal coğrafyası ve Raa Haqi inanç dünyasındaki yeri ele alınmaktadır. Dağla özdeşleşen güçlü bir jiare ve koruyucu wayır olarak Duzgı, taliplerin gündelik dinselliği, mitolojik anlatılar ve hac pratikleri üzerinden incelenmektedir. Kurês'le ilişkisi, ocak otoritesi ile jiarelerin kudreti arasındaki saklı gerilim ve uzlaş bağlamında yorumlanırken; yolu yürümek, çile, rüya ve duyuşal temaslar, bireysel dindarlığın başlıca deneyimleri olarak değerlendirilmektedir. Su kaynakları ve dışıl kutsal varlıklarla ilişkili ritüellerin ardından, cemevleri, yeni ibadet biçimleri ve tapınak ekonomisi çevresinde gelişen sosyal dönüşüm tartışılmaktadır. Diaspora ziyaretleri, kolektif hafızanın aktarımı ve kutsal coğrafyanın korunması üzerinden Duzgı'nın çağdaş Dersimlilik/Kürt Aleviliği kimliğinin yeniden üretimindeki rolü açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cemevi, Düzgün Baba, Efsane, Jiare, Kemere Duzgı, Sacred Place, Ziyaret

Dersim, Raa Haqi ve Kutsal Coğrafya Bağlamı

Kemeré Duzgı, günümüzde yaygınca bilinen adıyla Düzgün Baba, Doğu Dersim'de, bugünkü Tunceli ilinin Nazımiye ilçesinde bulunan, *Raa Haqi* inancının önde gelen kutsal varlıklarından ve hac mekânlarından biridir. Duzgı'nın bu inanç dünyasındaki yerini anlayabilmek için öncelikle Dersim'in taşıdığı anlamı dikkate almak gerekir. Dersim, *Raa Haqi* kozmolojisinde, tarihsel olarak değişen idari sınırları aşan; insanların, ataların ve insan-dışı kutsal varlıkların birlikte yaşadığı bir kutsal coğrafyadır. Yerel hafızada kullanılan *Jiar-u Diyar* (jiareler/kutsallar diyarı) ve *Herd-u*

Dewreş (dervişler toprağı) gibi adlandırmalar, toprağın toplumsal aidiyetle ve dinsel yaşamla kurduğu bu bağı ifade eder (Gültekin 2020; 2022; 2026, 179-183).

Dersim'e dair dışarıdan üretilmiş anlatılar, bu anlam dünyasını çoğunlukla farklı kategorilerle açıklamıştır. Batılı seyyahların ve misyonerlerin anlatılarında "gizemli", "ulaşılmaz" veya "keşfedilmemiş" bir coğrafya imgesi öne çıkarken, geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemi raporlarında bölge, denetlenmesi ve dönüştürülmesi gereken aşiretlerin yaşadığı bir alan olarak tasvir edilmiştir. Farklı siyasal ve dinsel beklentilerle şekillenen bu anlatıları, topluluğun kendi kavramları ve deneyimleriyle birlikte değerlendirmek, Dersim'in kültürel gerçekliğini anlamak bakımından önemlidir (Gültekin 2025; 2026, 177-180).

Raa Haqi'de gerçeklik, birbirini örten iki temel boyutla, *Zahir* ve *Batin*'la anlam kazanır. *Zahir*, insanların diğer varlıklarla birlikte gündelik yaşamı sürdürdüğü görünür dünyadır. *Batin* ise ataların, sır olmuş kişilerin ve çeşitli insan-dışı kutsal varlıkların bulunduğu, ritüeller, rüyalar ve keramet deneyimleri aracılığıyla temas kurulabilen boyuttur. Bu ayrım, birbirinden yalıtılmış iki evrene işaret etmez. Dağlar, sular, mağaralar, kayalar, ağaçlar, kutsal nesneler ve ata mezarları, bu boyutların iç içe geçtiği *jiareler* olarak gündelik hayata katılır (Gültekin 2026, 180-182).

Kutsal coğrafya, bu haliyle, *ocak* ve *talip* aşiretlerin toplumsal ilişkileriyle, *jiarelerin* akrabalıklarını, kudretlerini ve karşılıklı yükümlülüklerini anlatan mitolojik örüntülerin birlikte kurduğu bir dünyadır. Duzgı da bu ilişkiler içinde kişilik kazanan, kendisine başvurulana, koruyuculuğuna inanılan ve davranışlarına anlam atfedilen bir varlık olarak karşımıza çıkar. Onun dağla özdeşleşen varlığı, *Raa Haqi*'de coğrafya ile toplumsal yaşamın nasıl birbirini kurduğunu gösterir (Gültekin 2020; 2022; 2025).

Jiare ve Wayır Olarak Duzgı

Raa Haqi inanç dünyasında *jiare*, kutsal mekânı, o mekânda

eğleşen insan-dışı varlığı ve çeşitli kutsal nesneleri kapsayan bir kavramdır. Bu anlamda bir dağ, su kaynağı veya ata mezarı kadar, belirli hanelerde korunan ve kutsal emanet sayılan nesneler de *jiare* olarak kabul edilir. Her *jiarenin* kendine özgü bir kişiliği, anlatısı, diğer varlıklarla ilişkileri ve insanlardan beklediği davranışlar vardır. Kimileri koruyucu veya şifa verici özellikleriyle tanınırken, kimilerinin insanlara zarar verebileceğine inanılır. Dolayısıyla *jiarelerle* ilişkiler, onların farklı kudretlerini ve karakterlerini gözetken karşılıklı yükümlülüklerle şekillenir (Gültekin 2020; 2022; 2026, 181-182. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Duzgı, bu kutsal varlıklar arasında *wayır* (sahip) statüsüyle öne çıkar. Bu statü, onun üstün mistik kudretine, diğer *jiareler* üzerindeki otoritesine ve koruyuculuğuna işaret eder. Mitolojik anlatılarda Duzgı, Dersim'i kötücül güçlere karşı savunan *jiarelerin* savaşçı önderidir. Dağ, kayalıklar, yaban keçileri ve kartalla ilişkilendirilen varlığı, bu koruyuculuğu gündelik yaşamda görünür kılar. Kendisine yönelenler açısından Duzgı, yardımına başvurulabilen, adalet beklenen ve sıkıntıların paylaşılabildiği kudretli bir muhataptır (Gültekin 2020; 2026, 183-184. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Jiarelerin dinsel otoritesi, insanlarla kurdukları bu gündelik ilişkiler içinde anlaşılabilir. Geçmişte *pirlerin* belirli dönemlerde gerçekleştirdiği ziyaretlerden farklı olarak, *taliplerin jiarelerle* temasları gündelik ihtiyaçlara göre şekillenebilmiştir. *Çıra* yakmak, *niyaz* sunmak, kurban adamak veya rüya görmek üzere kutsal mekânda uyumak, kişilerin sorunlarına cevap ararken başvurdukları pratiklerdir. Bu deneyimlerden çıkarılan anlamlar, bireysel kararları ve ahlaki tutumları etkileyebilmektedir. Duzgı'nın sunduğu rehberlik de *taliplerin* kendi deneyimlerini yorumlayabildikleri bu dinsel alanın parçasıdır (Gültekin 2020; 2022; 2026, 182. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Bu çerçevede *talip* merkezli dinsellik, kişinin kutsalla

ilişkisinde *ocak* mensuplarının aracılığına zorunlu olarak ihtiyaç duymadan ibadet edebilmesini ifade eder. Bireysel deneyim, sözlü kültürden devralınan bilgi ve ritüel repertuar içinde şekillenirken kişisel yorumlara da alan açar. *Ocakların* soy ve *ikrar* temelinde kurulan otoritesi ile *jiarelerin* doğrudan deneyimlenen kudreti, böylelikle birbirine bağlı fakat bütünüyle örtüşmeyen iki dinsel otorite alanı oluşturur. Duzgı'nın *ocaklarla* ilişkisi de bu birliktelik, görece özerklik ve zaman zaman belirginleşen gerilim içinde değerlendirilmelidir (Gültekin 2020; 2022).

Duzgı ve Kurês Anlatısı: Saklı Gerilim

Duzgı'ya dair yaygın anlatılardan biri, onu Kureyşan *Ocağı*'nın mitolojik atası Kurês'in genç ve bekâr oğlu olarak tanımlar. Köy toplumundan uzakta, dağda babasının keçi sürüsünü güden Duzgı, kışın sert koşullarında değneğiyle dokunduğu toprağı ve bitkileri yeşerterek hayvanlarını besler. Sürünün bolluk içinde oluşunu merak eden Kurês, oğlunu gizlice izler ve kendi kudretini aşan kerametlerine tanıklık eder. Babasının kendisini gördüğünü fark eden Duzgı ise utanarak dağın yüksek kesimlerine çekilir ve *sır* olur. Böylelikle anlatı, onun *Zahir*'den *Batın*'a geçişini ve dağla özdeşleşen ölümsüz varlığını açıklar (Gültekin 2020; 2026, 183-184. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Bu anlatı, *Raa Haqi*'deki iki dinsel otorite alanı arasındaki ilişkinin mitolojik ifadesi olarak da okunabilir. Kurês, soy temelinde örgütlenmiş köy toplumunu, *ocak* otoritesini ve toplumsal düzenin sürekliliğini temsil eder. Duzgı ise dağla, yaban hayatıyla, göçerlikle ve bireysel dinsel deneyimle ilişkilidir. Kurês'in kudreti toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde ve diğer *ocaklarla* kurulan ilişkilerde görünür olurken, Duzgı'nın kerameti sürüyü besleyen yaşamı doğrudan canlandırır. Bu ayrım, kutsal bilginin ve meşruiyetin farklı kaynaklarına işaret etmektedir (Gültekin 2020; 2022; 2025. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Duzgı'nın "kaçışı", bu çerçevede, üstünlüğünü babasına kabul ettirmekten vazgeçerek *Zahir*'in düzenini ona bırakması biçiminde yorumlanabilir. Duzgı, Kurês'le açık bir keramet yarışına girmez; *Batın*'a çekilerek kudretini başka bir varoluş alanında sürdürür. Dolayısıyla burada, toplumsal bütünlüğü koruyan fakat otorite kaynakları arasındaki ayrımı da muhafaza eden gerilimli bir uzlaşıdan söz edilebilir. "Saklı gerilim" yaklaşımı, anlatının bu yönünü açıklamak üzere geliştirilmiş analitik bir yorumdur (Gültekin 2020; 2022; 2025. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Bu uzlaşının toplumsal karşılığı, *taliplerin* farklı dinsel otoritelere başvurabilmesinde görülür. *Pirlerin* kararlarının tartışmalı bulunduğu veya birbiriyle rekabet eden otoritelerin çelişkili öğütler verdiği durumlarda, *jiarelerde* deneyimlenen rüyalar ve işaretler alternatif bir rehberlik sağlayabilir. Öte yandan Duzgı'nın Kurês'in oğlu olarak soy anlatısına dâhil edilmesi, onun kudretini Kureyşan *Ocağı*'nın prestijiyile ilişkilendirir. Böylece aynı anlatı, hem *ocak* ile *jiare* arasındaki bağı kurar hem de Duzgı'nın bu bağa bütünüyle tabi olmayan özerk konumunu korur (Gültekin 2020; 2022).

Hac, Yol ve Bedensel-Ruhsal Deneyim

Kemeré Duzgı'ya yapılan hac ziyareti, *Raa Haqi*'de *yolu yürümek* düşüncesinin bedensel, duygusal ve ruhsal boyutlarıyla deneyimlendiği bir ibadet sürecidir. Evden ayrılış, dağa yaklaşma, kutsal duraklardan geçerek yükselme ve geri dönüş, bu yolculuğun birbirini tamamlayan evrelerini oluşturur. Ziyaretçi, dağın patikalarında ilerlerken gündelik hayatından uzaklaşır; kendi davranışlarını, ilişkilerini ve sorumluluklarını Duzgı'nın huzurunda yeniden değerlendirebileceği bir alana girer (Gültekin 2020; 2026, 184-187. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Geçmişte Kürt Alevi aşiretlerine mensup geniş hane grupları, kimi zaman sürülerini ve çadırlarını da yanlarına alarak uzak

mesafelerden yürüyerek Duzgı'ya gelir, dağdaki belirli *jiarelerin* çevresinde günlerce konaklardı. Kurbanların ve *niyazların* paylaşıldığı bu ziyaretler, farklı yerleşimlerden gelenlerin haberleşmesine, topluluk içi meseleleri görüşmesine ve ortak kararlar almasına da imkân sunardı. Böylelikle kişisel ibadet, haneleri bir araya getiren yoğun bir toplumsal etkileşim içinde gerçekleşirdi (Gültekin 2020; 2022; 2026, 184. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Bu yolculukta *çile*, bedensel zahmetle kişinin kendisini sorgulaması arasındaki bağı kurar. Duzgı'nın dağa çekilerek *sır* oluşuyla ilişkilendirilen yalınayak yürüme, yorulma, susama ve zorlu kayalıkları aşma gibi deneyimler, onun *çilesine* ortak olmanın yolları olarak anlam kazanır. Dağa tırmanış, bu bakımdan, ziyaretçinin geçmiş eylemleriyle yüzleşmesine ve kendisini *dara çekmesine* eşlik eden bir ibadettir. Fiziksel yükseliş, gündelik otoritelerden uzaklaşmayı ve *Batın*'la yakınlaşmayı ifade eden sembolik bir boyut da taşır (Gültekin 2020; 2022; 2025).

Güzergâhtaki mağaralar, kayalık geçitler ve su kaynakları, bu deneyimin farklı aşamalarını biçimlendirir. Ziyaretçiler kimi duraklarda dua eder, kimilerinde sessizce bekler, keramet anlatılarını dinler veya rüya görmek üzere uyur. Uygulamalar, ziyaret edilen *jiarenin* özellikleri ve sözlü kültürden devralınan ritüel bilgiyle şekillenir; bununla birlikte kişinin niyeti, ihtiyacı ve deneyimine göre farklılaşabilir. *Çıranın* kokusu, kayaların dokusu, suyun serinliği ve paylaşılan sunular, kutsalın bedensel olarak hissedilmesini sağlar. Dağın bütünü Duzgı'yla özdeşleştirildiğinden, bu duysal temaslar onun varlığıyla karşılaşmanın biçimleri olarak yaşanır (Gültekin 2020; 2022; 2026, 182, 185-187).

Özellikle bazı yaşlı kadın ziyaretçilerin gruplarından ayrılarak تنها yerlerde ağıt benzeri doğaçlama dualar etmeleri, bu karşılaşmanın duygusal yoğunluğunu gösterir. Yakarışlar, çoğunlukla topluluğun geçmiş acılarından başlayıp ataların ve aile fertlerinin yaşadıklarına, ardından

kişinin kendi sıkıntılarına ve beklentilerine uzanır. Böylece ortak geçmiş, bireyin hayat hikâyesi içinde yeniden dile gelir. Duzgı'ya seslenmek, ziyaretçinin yaşadıklarını anlamlandırmasına ve dağdan dönüşte sürdüreceği hayata ilişkin kararlarını gözden geçirmesine imkân veren kişisel bir muhasebe niteliği kazanır (Gültekin 2020; 2022; 2025).

Duzgı Dağındaki *Jiareler*, Su ve Dişil Kutsallık

Duzgı dağı, bütünüyle bir *jiare* olarak kabul edilmekle birlikte, farklı kutsal varlıklarla ve anlatılarla ilişkilendirilen mağaraları, kayaları, su kaynaklarını ve geçiş noktalarını da barındırır. Bu durakların her biri, kendine özgü ritüellerle ziyaret edilir. Dolayısıyla dağdaki hac güzergâhı, Duzgı'nın yaşamına atfedilen izlerle diğer kutsal varlıkların mekânlarını birbirine bağlayan bir ilişkiler ağıdır (Gültekin 2020; 2026, 185-187).

Raa Haqi kozmolojisinde dağ ve kaya kalıcılıkla ilişkilendirilirken su; akışkanlığı, yenilenmeyi, bereketi ve şifayı simgeler. Suyun temizlik ve masumiyetle kurulan bağı, bazı kaynaklara ahlaki bir sınama işlevi de kazandırır. Duzgı'nın kız kardeşi Xaskar'la özdeşleştirilen mağaradaki küçük su kaynağı bunun örneklerindendir. Ziyaretçinin su içmeye çalıştığı sırada kaynağın kesilmesi, kişinin ahlaki durumuna ilişkin olumsuz bir işaret olarak yorumlanır. Böylece suyla temas, kişinin kendi davranışlarıyla yüzleştiği bir deneyime dönüşür (Gültekin 2020; 2022; 2026, 185-186. Ayrıca bkz. Feber 1992, 22-24; Gezik 2000, 15-28; Deniz 2012; 2015, 63-82).

Xaskar, özellikle kadın ziyaretçilerin yöneldiği dişil *jiarelerden* biridir. Mağarada su içmek, suyu bedene sürmek, şifa amacıyla beraberinde götürmek, *cıra* yakmak ve rüya görmek üzere dinlenmek başlıca pratikler arasındadır. Kadınların burada diğer kadınlarla ve dişil kutsal varlıklarla kurdukları ilişkiler, kişisel sıkıntılarına ve beklentilerini paylaşabildikleri görece mahrem bir dinsel alan yaratır. Bununla birlikte şifa ve doğurganlıkla ilişkilendirilen kudretler dişil varlıklarla sınırlı değildir; Duzgı'nın da çocuk

sahibi olmak isteyen kadınlara yardımcı olduğuna inanılır (Gültekin 2020; 2022; 2026, 186-187).

Bu çeşitlilik, kutsal varlıkların cinsiyetlerinin, karakterlerinin ve kendilerine atfedilen yetilerin ritüelleri nasıl şekillendirdiğini gösterir. Duzgı'nın savaşı-koruyucu kimliğiyle Xaskar'ın su ve şifayla ilişkili varlığı, aynı kutsal coğrafyada farklı deneyimlere imkân sunar. Hacılar, bu mekânlarda kendi ihtiyaçlarına göre ibadet ederken *jiarelerin* özgün niteliklerini ve onlarla ilişkinin gerektirdiği davranışları gözetirler.

Sosyal Dönüşüm: Cemevleri, Yeni Ritüeller ve Tapınak Ekonomisi

Duzgı dağı, 1990'lardan itibaren Dersimlilik/Kürt Aleviliği kimliğinin kamusal görünürlüğünün artmasıyla birlikte, yerelden uluslararası boyutlara uzanan bir dinsel ve siyasal ilginin odağı hâline gelmiştir. Türkiye metropollerinden ve Avrupa'dan gelen ziyaretçilerle genişleyen hac hareketliliği, dağın mekânsal düzenini de dönüştürmüştür. Kıl köyü yönünde 2003'te, Nazımiye yönünde ise 2005'te açılan cemevleri, ulaşım yolları ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik tesisler, bu dönüşümün belirgin örnekleridir (Gültekin 2020; 2022).

Cemevleri, konaklama, yemek ve kurban hizmetlerini örgütlerken kutsal mekânın yönetimi ve temsili üzerinde etkili yeni kurumsal yapılar oluşturmuştur. Bu süreçte Kureyşan *Ocağı*'na mensup haneler, *talip* grupları, *bekçiler* ve cemevi yönetimleri arasında yetki, hizmet ve kaynakların paylaşımı üzerine müzakereler gelişmiştir. Dolayısıyla dağdaki ilişkiler, kendi içinde de farklılaşan aktörlerin dinsel prestij ve yönetim talepleriyle şekillenmektedir (Gültekin 2020; 2025; 2026, 184).

Ziyaretin düzenlenmesine yönelik girişimler, *taliplerin* kişisel ibadet biçimleriyle zaman zaman gerilim yaratmaktadır. Farklı ülkelerden ve toplumsal çevrelerden gelen ziyaretçiler, devraldıkları ritüel bilgiyi kendi deneyimleriyle

yorumlayarak dağa yeni nesneler ve uygulamalar taşımaktadır. Taşlarla şekiller kurmak, kayalara küçük taşlar ilıştirmek, fotoğraf, dilek kâğıdı veya kumaş parçaları bırakmak gibi pratiklerin yaygınlaşması, bu hareketliliğin göstergeleridir. Bazı uygulamalar hizmetleri yürüten aktörlerce sorgulansa da *talipler*, dağın farklı noktalarında ibadetlerini görece bağımsız biçimde sürdürmektedir. Bu durum, *ocaklarla jiaresler* arasındaki tarihsel otorite geriliminin yeni kurumsal koşullarda aldığı biçimlerden biri olarak yorumlanabilir (Gültekin 2020; 2022; 2025).

Artan ziyaretçi hareketliliği, kurban sunuları, *niyaz* ve *çırallık* etrafında şekillenen ekonomik ilişkileri de genişletmiştir. Sunuların paylaşımı, hizmetlerin örgütlenmesi ve gelirlerin yönetimi, “tapınak ekonomisi” olarak adlandırılabilir bu alanın temel unsurlarıdır. Duzgı’nın dinsel prestiji çevresinde oluşan kaynakların kimler tarafından, hangi yetkiyle kullanılacağı sorusu, haneler ve kurumlar arasındaki rekabeti besleyebilmektedir. Yol, merdiven, heykel veya tesis yapımı gibi müdahalelerin kamusal tartışmalara dönüşmesi de mekânın geleceği üzerindeki farklı hak ve temsil iddialarını görünür kılar (Gültekin 2020; 2025; 2026, 184).

Bu tartışmalarda “ziyaretçinin rahatı” önemli bir gerekçe olarak öne çıkarken, yapılaşmanın *çile*, yalnızlık ve doğayla doğrudan temas üzerinden yaşanan dinsel deneyimi zayıflattığı yönünde itirazlar da dile getirilmektedir. Dolayısıyla mekânsal düzenlemeler, hac pratiğinin anlamını ve kutsalla ilişkinin koşullarını da değiştirmektedir. Duzgı’daki dönüşüm, *Raa Haqi*’nin sürekliliğinin, *taliplerin* inisiyatifi ve farklı aktörlerin müdahaleleri arasında yeniden müzakere edildiği bir süreç olarak değerlendirilebilir (Gültekin 2022; 2025).

Kolektif Hafıza, Diaspora ve Dersimlilik Kimliği

Kemeré Duzgı / Düzgün Baba, Dersimlilik/Kürt Aleviliği kimliğinin önde gelen sembolik odaklarından. Özellikle 1938 katliamı, sürgünler ve 1990’lardaki köy boşaltmalarıyla şekillenen toplumsal hafıza, dağdaki karşılaşmalar, dualar ve

anlatılar aracılığıyla aktarılır. Duzgı'nın koruyuculuğuna başvurmak, bu bağlamda, geçmiş kuşakların yaşadıklarını hatırlamak ve güncel sıkıntıları ortak bir tarih içinde anlamlandırmakla ilişkilidir (Gültekin 2022; 2025).

Sözlü kültür, bu hafızanın sürekliliğini her kuşağın deneyimlerine açılarak sağlar. Duzgı'ya dair mitolojik anlatılara yakın zamanda yaşandığına inanılan kerametler, kişisel karşılaşmalar ve yeni toplumsal olaylar eklenir. Ana sembolik örüntüler korunurken anlatıların içeriği genişler; böylelikle Duzgı'nın rehberliği değişen hayat koşullarında yeniden yorumlanır (Gültekin 2022; 2026, 183-184).

Türkiye metropollerinde ve Batı Avrupa'da yaşayan Dersimlilerin hac ziyaretleri, bu aktarımın önemli bir parçasıdır. Özellikle Dersim dışında yetişen kuşaklar, ailelerinden dinledikleri anlatıları dağın somut varlığıyla ilişkilendirir; akrabalarla ve diğer ziyaretçilerle karşılaşarak aidiyetlerini yeniden kurarlar. Kutsal coğrafya, bu deneyimler aracılığıyla, birbirinden uzak toplumsal çevrelerde yaşayanları ortak bir geçmiş ve inanç dünyasında buluşturur (Gültekin 2022; 2025).

Bu bağ, Dersim'de doğaya yönelik müdahalelere karşı gelişen tepkilerin dinsel ve tarihsel boyutlarını da açıklar. Dağların, suların ve ormanların *jiarelerle*, atalarla ve topluluğun geçmişiyle birlikte düşünülmesi, onları korumayı toplumsal varoluşun sürekliliğiyle ilişkilendirir. Duzgı'nın koruyucu kimliği, bu anlamda, kutsal coğrafyanın muhafazası ile çağdaş Dersimlilik aidiyetini birbirine bağlayan güçlü bir referanstır (Gültekin 2022; 2026, 187-188).

Sonuç: Duzgı'nın *Raa Haqi*'deki Yeri

Kemeré Duzgı / Düzgün Baba, *Raa Haqi*'de kutsal coğrafyanın, dinsel otoritenin ve toplumsal aidiyetin birbirini nasıl kurduğunu gösteren önemli bir örnektir. *Jiare* ve *wayır* olarak varlığı, *taliplerin* kutsalla doğrudan ilişki kurmasına, kendi davranışlarını sorgulamasına ve ortak geçmişi kişisel deneyimleri içinde anlamlandırmasına imkân sunar. Kurês'le

ilişkisinde belirginleşen gerilimli uzlaşa ise *ocak* otoritesi ile bireysel dindarlığın birbirine bağlı fakat görece özerk alanlarını görünür kılar.

Cemevleri, diaspora hareketliliği ve yeni ritüel pratiklerle dönüşen Duzgı ziyareti, dinsel sürekliliğin değişen koşullarda nasıl üretildiğini de ortaya koyar. Bu süreçte *taliplerin* yorumları, kurumsal müdahaleler ve kutsal mekânın korunmasına ilişkin talepler birlikte etkili olmaktadır. Duzgı, böylelikle, kuşaklar arasında aktarılan inanç ve hafızayı yeni deneyimlerle buluşturan, Dersimlilik/Kürt Aleviliği aidiyetinin yeniden üretimine katılan etkin bir kutsal varlık olarak yaşamaya devam eder.

Kaynakça & İleri Okumalar

Aksoy, Gürdal. 2000. "Mithra'dan Bava Duzgı'n'a: Dersim'de Antik Dönem İnançlarının Sürekliliği Üzerine." *Munzur Etnografya Dergisi* 2: 23-67.

Aksoy, Gürdal. 2006. *Dersim Alevi Kürt Mitolojisi*. İstanbul: Komal.

Comerd, Munzur. 1997. "Dersim İnanıcı'nda Duzgı." *Ware* 11: 84-104.

Çakmak, Hüseyin. 2013. *Dersim Aleviliği: Raa Haqi*. Ankara: Kalan Yayınları.

Danık, Ertuğrul. 2006. *Öteki Tanrılar: Alevi ve Bektaşî Mitolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Deniz, Dilşa. 2012. *Yol/Re: Dersim İnanç Sembolizmi-Antropolojik Bir Yaklaşım*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Deniz, Dilşa. 2015. "The Path: Dızgun Bawa, As an Example of Relation between Belief and Life Style." *Religious Inquiries* 4 (8): 63-82.

Deniz, Dilşa. 2019. "Kurdish Alevi Belief System, Reya Heqi/Raa Haqi: Structure, Networking, Ritual and Function." İçinde *Kurdish Alevi and the Case of Dersim: Historical and*

Contemporary Insights, editörler Erdal Gezik ve Ahmet Kerim Gültekin, 45-75. Lanham, MD: Lexington Books.

Feber, Oda. 1992. "Düzgün Baba Ziyareti." *Berhem* 1: 22-24.

Gezik, Erdal. 2000. "Munzur ve Düzgün'ün Sır Oluşlarının Tarihsel Bir Analizi." *Munzur Etnografya Dergisi* 4: 15-28.

Gezik, Erdal, ve Hüseyin Çakmak. 2010. *Raa Haqi-Riya Haqi: Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Kalan Yayınları.

Gezik, Erdal, ve Ahmet Kerim Gültekin, ed. 2019. *Kurdish Alevis and the Case of Dersim: Historical and Contemporary Insights*. Lanham, MD: Lexington Books.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2004. *Tunceli'de Kutsal Mekân Kültü*. Ankara: Kalan Yayınları.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2019. *Kurdish Alevism: Creating New Ways of Practicing the Religion*. Working Paper Series of the HCAS "Multiple Secularities-Beyond the West, Beyond Modernities" 18. Leipzig: Leipzig University.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2020. *Kutsal Mekânın Yeniden Üretimi: Kemerê Duzgı'dan Düzgün Baba'ya Dersim Aleviliğinde Müzakereler ve Kültür Örüntüleri*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2021. "Dersim as a Sacred Land: Contemporary Kurdish Alevi Ethno-Politics and Environmental Struggle." İçinde *Ecological Solidarity and the Kurdish Freedom Movement: Thought, Practice, Challenges, and Opportunities*, editör Stephen E. Hunt, 225-243. Lanham, MD: Lexington Books.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2024. "Kemerê Duzgi: The Protector of Dersim (Pilgrimage, Social Transformation, and Revitalization of the Raa Haqi Religion)." *British Journal of Middle Eastern Studies* 51 (3): 570-588. <https://doi.org/10.1080/13530194.2022.2126350>.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2025. "Kemerê Duzgı'dan Düzgün Baba Kültüne: Raa Haqi (Dersim Aleviliği) Kozmolojisinde Jiareler (Ziyaretler) ve Sosyal Değişme." İçinde *Nazımiye: Tarih, Hafıza ve Alevi Kültürü Üzerine Kapsamlı Bir Derleme*, editörler Şükrü Aslan, Zülfiye Koçak ve M. Ali Sağlam, 503-534. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Gültekin, Ahmet Kerim. 2026. "High Altitude Sacred Places-Pastoral Myths and Immaterial Culture: An Ethnographic Perspective from the 20th Century in Dersim, Turkey." İçinde *Fernab und hoch droben: Neue Feldforschungen zu Heiligtümern in peripheren Lagen von der Antike bis in das Mittelalter*, editörler Harald Stadler ve Michaela Konrad, 177-189. Ager Aguntinus: Historisch-archäologische Forschungen 9. Wiesbaden: Harrassowitz.

Yürür, Kızılca Gül. 2019. *Dersim Alevileri'nde İyileştirme Geleneği*. İstanbul: Otonom Yayıncılık.